

МОДИФІКАЦІЯ КОНТРАКУЛЬТУРНИХ ГРУП В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті досліджується видозміна контркультурних груп в інформаційному суспільстві.

Вступ

Проблема модифікації контркультурних груп є досить актуальною в сучасному філософському дослідженні. Необхідність розробки цієї проблематики зумовлена сучасним станом суспільства в еру постмодерну. Адже кожному із нас доводилось, ідучи вулицею, проїжджаючи в метро чи просто дивлячись телевизор, бачити людей, які не зовсім схожі на інших. У когось на голові ірокез, хтось увесь у металі, а хтось, одягнений у темний шкіряний одяг, проноситься мимо нас на мотоциклі. Частіше за все це і є неформали. Бути неформалом означає бути яскравим, незвичайним, не таким, як інші. Це спроба показати свою індивідуальність, сказати сірій масі: «я особистість», кинути виклик світу з його однаковими буднями, що тривають понад вічність. Неформали – представники сучасної контркультури.

Нині існує кілька визначень поняття «контркультура», але найбільш сутнісним і глибинним є філософський підхід, який пов'язує поняття особистості, суспільства й діяльності. Тільки через діяльність особистість може втілити свої духовні цінності, створюючи матеріальні та духовні блага, і цим самим сприяти розвитку суспільства. І лише через діяльність особистість може засвоювати ті цінності, які були накопичені суспільством, і тим самим розвиватися. З розвитком особистість змінюється, змінюється її світобачення, світовідчуття, виникають нові форми людського пізнання.

При філософському підході до визначення контркультури саме особистісний, діяльнісний і суспільнісний чинники можуть бути покладені в основу контркультури. Тому основну увагу варто звернути на модифікацію контркультури та її прояви в постсучасному суспільстві.

Постановка завдання

Мета статті полягає в аналізі феномену контркультури та пошуку шляхів модифікації контркультурних груп в інформаційну еру. Автор зосереджує увагу на особливостях контркультурних груп та їх видозмінах у сучасному суспільстві, зокрема в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій

Проблема формування контркультурних груп стала об'єктом філософського дослідження в XIX ст., про це свідчать філософські концепції Ф.Ніцше, С.К'єркегора, З.Фрейда, Г.Маркузе, тексти Ф.Кафки, Г.Гессе та інш., що стали джерелами, які визначили стиль мислення ідеологів контркультури 1960-х років. Починаючи з індивідуального бунту, усвідомлення власного Я і світу пануючих розпоряджень, творчість контркультури втілюється згодом у пошук нових форм соціалізації, що спроможні утворити

оптимальні умови для реалізації природних прав людини.

Не можна не згадати вітчизняних дослідників, праці яких були також присвячені даній проблематиці: К.Р.Мяло «Под знаменіем бунта: очерки по истории и психологи молодежного протеста 1950-1970 гг.» 1985г., С.А. Кичигин «Полетяблока: невыдуманная повесть - калейдоскоп о «неформалах»: В письмах, стихах, интерв'ю», 1988г., М.Д. Култаева, Е.Л. Уварова «Интерпретации проблем молодежи: западные концепции и варианты », 1989г., В.Г. Табачковский, Н.И.Соболева, М.А.Булатов. «Формирование мировоззренческой культуры молодежи», 1990 г. Л. Сауленко «Молодежные субкультуры: украинский контекст», 1997 г., Т.Б. Щепанская «Молодежные сообщества. Современный городской фольклор», 2003 г. та інш.

Основна частина

Протягом конкретної культурно-історичної епохи панують певні стилі, культурні тенденції, традиції тощо. Одночасно в межах однієї культурно-історичної цивілізації співіснують свої елітарна, народна і масова культури. Зазвичай відбувається процес, коли виникає протилежна пануючій форма культури. Такий процес розцінюється як народження контркультури.

Контркультура – сукупність світоглядних установок, поведінкових нормативів і форм духовно-практичного засвоєння світу, альтернатива загальноприйнятому, офіційному світорозумінню. Це специфічна субкультура, яка була породжена «молодіжним бунтом» 1960 - 70-х роках, заснована на утопічній ідеї повернути людину західної цивілізації до її «первинного стану». Термін «контркультура» був введений у науковий обіг у 1972 році американським соціологом Теодором Розаком, який розумів його як сукупність різноманітних духовних віянь, спрямованих проти пануючої культури.

Поява терміна була пов'язана з молодіжними рухами 60–70-х років XX ст. – хіпі, бітників та інших студентських радикальних угруповань. Їх характерними рисами була опозиція офіціозу, заперечення загальноновизнаних норм і цінностей. Урешті-решт, контркультура як форма духовного протесту молоді проти ідеалів споживацького суспільства знаменувала собою відверту відмову від стандартів та стереотипів масової культури. Її характерною ознакою було негативне ставлення до існуючої буржуазної культури. Не сприйняття буржуазних цінностей найбільшою силою проявилось у студентських виступах у Парижі весною 1968 р. Незадоволення студентів викликала зарегаментована система вищої освіти. Крім того, молодь прагнула більшої свободи стосунків. Сту-

денти вимагали говорити про все відверто. Особливо це стосувалося сексу. Були висунуті гасла: «Заборонити заборони!», «Займатися коханням, а не війною!» тощо. Критикували студенти і капіталізм як «суспільство однакових можливостей». Протягом півтора місяця студентські заворушення охопили Сорбонну, яка стала центром руху. Втручання поліції спровокувало студентські барикади. Разом із тим, поміркованість та відповідальність по обидва боки барикад допомогли уникнути кривавих сутичок. Події весни 1968 р. у Франції увійшли в історію як найбільший бунт молоді XX століття в розвинутій капіталістичній країні [1, с.54].

Отже, контркультура – це соціокультурні настанови, що протистоять фундаментальним принципам, пануючим у конкретній культурі.

Протягом усієї історії розвитку культури складаються такі ситуації, коли пануючі комплекси цінностей починають претендувати на певну універсальність. Вони виходять за межі власного культурного середовища, проголошують нові ціннісні й практичні настанови для широких суспільних спільнот, таким чином породжуючи контркультурні тенденції.

Тому культура не розвивається шляхом простого нарощування духовних скарбів. Якби процес культурної творчості йшов плавно, без поворотів та складних мутацій, людство мало б на сьогодні розгалужену монокультуру.

В Європі, зокрема, все ще експансіоністськи розгортала б себе антична культура. Насправді ж культурний процес породжує нові культурно-історичні епохи, які відрізняються одна від одної радикально. В культурі постійно відбуваються парадигмальні зміни. Ці глибокі перетворення й породжує контркультура. Контркультура постійно виявляє себе у вигляді механізму культурних новацій. Вона, таким чином, володіє величезним потенціалом оновлення. Народження нових ціннісних орієнтирів є просвітником нової культури.

Протистояння панівній культурі, народження нових ціннісних і практичних настанов – процес, що постійно відтворює себе у світовій культурі. Наприклад, народження християнства є за суттю своєю контркультурний феномен, що виник у зіткненні з Римською імперією. Про те, що християнство було тоді контркультурним феноменом, свідчить той факт, що проти нього виступали стародавні письменники, філософи, армія, потужна, велика держава. Незважаючи на це, християнство тоді не лише вистояло, але й перемагло. Тією ж мірою відхід від християнської культури передбачає спочатку зміну ціннісних настанов.

Усяка нова культура, культура конкретної культурно-історичної епохи виникає в процесі усвідомлення кризи попередньої соціокультурної парадигми. Контркультурним, наприклад, був еретичний рух у добу Середньовіччя.

Наприклад, у Європі в кінці епохи Просвітництва з'явилися дивні молоді люди. Вони виглядали вельми екзотично. Багато хто з них носив плащі і кинджал. Ці люди заперечували такі очевидні цінності епохи, як матеріальний добробут, розмірність і розкіш життя, прозаїчний розрахунок і

здоровий глузд. Навпаки, вони за прозою реальності бачили зовсім інший світ – примарний, радісний, невимірний і спіритуальний. Багато людей відмовлялися жити за заповідями батьків. Вони піддавали сумніву й навіть висміювали їхні традиції та закони. Мало хто здогадувався тоді, що Європа стоїть на порозі нової культурно-історичної епохи – романтизму. Як підмітив А. Доброхотов, «німецькі романтики такі гостріше за інших свої сучасників відчули, що все, що відбувається, – це зовсім не тимчасове відхилення від ідеалів Просвітництва, а якийсь природний і глибокий результат їх розвитку».[2, с 18-21]

З терміном «контркультура» тісно пов'язаний інший термін, а саме – «субкультура», що дозволяє диференціювати, модифікувати контркультуру, так би мовити, на внутрішньому рівні.

Що ж таке субкультура?

Під субкультурою ми розуміємо модифікацію контркультури суспільства у відповідності з віковими, професійними, територіальними, класовими особливостями тієї чи іншої групи людей. Мова йде про модифікацію, коли, зберігаючи характерний для даної культури менталітет, ієрархію цінностей, норм і прикладів, в рамках тієї чи іншої групи, по-перше виникають норми, які забезпечують регулювання зв'язків, у відповідних соціальних інститутах; по-друге, з'являються стильові відмінності, акценти, які виражають особливості типу життєдіяльності носіїв субкультури та їх історії. По-третє, виникають певні (ідеологічні) відмінності в розумінні напрямків розвитку суспільства.

Наявність субкультури – свідчення внутрішнього різноманіття контркультури даного суспільства, його здатність до розвитку, адаптації до нових умов [3, с. 123].

У широкому розумінні терміна субкультура — це будь-яка група, що входить до складу культури, але члени якої мають інтереси, що відрізняються від інтересів тих, хто належить до «головного русла» культури. У вузькому сенсі субкультура — це будь-яка група, що відрізняється стилем та ідентичністю. Субкультура володіє системою внутрішніх правил (це так звані групові правила й стандарти), що дозволяють їх членам ідентифікувати один одного як свого. Субкультура — це свого роду досягнення консенсусу: у членів групи є загальні погляди, а коли чийсь погляд розходиться із загальними, він перестає бути членом групи (вирушає в іншу субкультуру).

Субкультура володіє також певними ознаками. По-перше, це суворі внутрішні правила, в них діють культурні механізми, що забезпечують миттєве видалення «інакодумців» з групи. По-друге, більшість субкультур мають строго структурований процес навчання, який проходять всі бажані, перш ніж стати «своїми». Субкультури формуються довкола добровільних об'єднань.

Виникнення субкультур пов'язане з невизначеністю соціальних ролей молоді, невпевненістю у власному соціальному статусі. Молодіжна субкультура - це свого роду фаза розвитку, через яку повинен пройти кожен. Її суть — пошук соціального статусу. За допомогою

субкультури молодь грає ролі, які вона далі повинна буде грати в світі дорослих. Найдоступніша соціальна сцена, щоб зіграти свої ролі – це дозвілля, де можна проявити власну самостійність: уміти приймати рішення і керувати, організувати й організовуватися. Дозвілля — це не лише спілкування, але й свого роду соціальна гра, відсутність навиків таких ігор в юності призводить до того, що людина і в зрілому віці вважає себе вільною від зобов'язань. З приходом юнацького віку молода людина віддаляється від сім'ї, шукає ті соціальні зв'язки, які б захистили її від поки що для неї чужого суспільства. Стоячи на розпутьті, молода людина прагне знайти собі подібних. Неформальні групи, що утворюються таким чином, забезпечують певний соціальний статус. Платою за це частенько виступає відмова від індивідуальності і повне підпорядкування нормам, цінностям та інтересам, що панують в групі. Ці неформальні групи створюють свою субкультуру, що відрізняється від культури дорослих. Їй властиві внутрішня одноманітність і зовнішній протест проти загальноприйнятих канонів. Неформальні групи маргинальні по відношенню до суспільства, а тому завжди містять елементи соціальної дезорганізації, потенційно тяжіють до девіантної поведінки - поведінки, що відхиляється від загально визначених норм, які панують в суспільстві.

Молодіжна контркультура вимагає свідомої відмови від системи традиційних цінностей і заміни їх контрцінностями — свободою самовираження, особистою причетністю до нового стилю життя, увагою на ліквідацію репресивних і регламентуючих моментів людських взаємин, повною довірою до спонтанних проявів відчуттів, фантазії, уяви. Її основний девіз — щастя людини, що розуміється як свобода від зовнішніх умовностей. Особа, створена і спроектована контркультурою, вороже протистоїть усякій етичній забороні й моральному авторитету, що існує, тому що в її психіці ще не цілком сформувалися механізми цінностей етично-духовної орієнтації в людському світі. Отже, з одного боку, молодіжна субкультура культивує протест проти суспільства дорослих, його цінностей і авторитетів, але, з іншого боку, саме вона покликана сприяти адаптації молоді до того ж дорослого суспільства.[4, с. 14]

Усе більше молоді кожного дня у всіх країнах світу приймають ту чи іншу субкультуру, і наша Україна не є виключенням. Українське суспільство знаходилося і знаходиться у процесі контркультурного розмежування. Народжуються нові соціокультурні групи, що мають специфічний менталітет, спосіб життя, ціннісні настанови.

В даний час у молодіжному середовищі нашої країни можна виділити три провідних категорії субкультури. Першу категорію утворюють молоді люди, що займаються дрібним бізнесом, в народі їх називають так звані «мажори». Вони орієнтовані на "легке" добування грошей і "красиве життя". Їх характеризує ділова хватка, достатньо добре розвинене відчуття корпоративності. Їм властивий етичний релятивізм, як наслідок, діяльність таких груп досить часто пов'язана з незаконним бізнесом і правопорушеннями.

Другу категорію складають «люгери», «гопники» та їм подібні. Вони відрізняються жорсткою дисципліною й організованістю, агресивністю. Молодь цієї групи сповідує «культ фізичної сили», кримінально спрямована, і, здебільшого, має зв'язок з кримінальним світом. Основу діяльності таких груп складає дрібний рекет і спекуляції. «Люгери» і «гопники», як правило, добре озброєні, причому не лише ланцюгами, ножами, кастетами, але і вогнепальною зброєю. Ці молодіжні криміногенні об'єднання в умовах політичної нестабільності представляють значну небезпеку, оскільки є досить пластичним матеріалом, і в будь-який момент можуть стати інструментом радикальної та екстремістської діяльності політичних організацій.

Сучасна молодь складається не лише з неформалів. Третю категорію складають так звані «яппі» і «не-ояппі». Це вихідці з середньо- і малозабезпечених сімей, що відрізняються від інших цілеспрямованістю, серйозністю, прагматизмом, самостійністю думок. Вони орієнтовані на забезпечення матеріального достатку в майбутньому і просування по соціальних і службових сходах. Їх інтереси концентруються у сфері освіти як необхідного трампліну для успішного просування в житті. У манері одягатися їх відрізняє діловий класичний стиль і охайність. «Яппі», як правило, не мають шкідливих звичок, піклуються про своє здоров'я, займаючись престижними видами спорту. Для них характерне прагнення «робити гроші» й успішну кар'єру в якості бізнесменів, банківських працівників, юристів.[5, с.15].

В умовах сучасності не останнє місце посідає молодь, що не має можливості займатися улюбленими заняттями після школи, університету через відсутності гуртків або нестачі коштів, щоб їх відвідувати, або, за відсутності конкретних інтересів, вони змушені знаходити розваги собі самі. Хтось із них «сидить» цілими днями і ночами за комп'ютером чи телевізором, хтось спільно смакує «велику гордість країни» – найрізноманітніші сорти пива та горілки, а хтось знаходить собі товаришів «за інтересами». Представники такої категорії можуть формувати групи безпосереднього спілкування (компанії, клуби, тусовки), але їхній зв'язок один з одним може відбуватися й віртуально через інноваційні технології, що існують у сучасному світі: фейсбуки, контакт, однокласники. Кожен представник чи носій субкультури приймає норми, цінності, картину світу, стиль життя певної субкультури – за зразок свого існування.

У субкультурі молодь приваблює в основному можливість спілкуватися з собі подібними, а також зовнішня атрибутика, яка свідчить про приналежність до певного угруповання, як наприклад: жаргон (сленг), зачіска, одяг, зовнішній вигляд і дає можливість демонструвати свою позицію в соціумі.

На сьогоднішній день, молодіжна субкультура розвивається під впливом ЗМІ та комп'ютерних технологій, адже сучасна молодь виросла на культурі постмодернізму. Через інтернет культура сучасності проникає не тільки в помешкання, а й у життя сучасного молодого покоління. Кожен з них

має змогу отримати за допомогою World Wide Web доступ до інших культур, подискутувати, створити власну субкультуру, налагодити стосунки з іншими і віднести себе до цілковито нового простору.

Отже, субкультура – соціальне угруповання, представників якого об'єднує те, що кожен з них себе до нього зараховує. Представник чи носій субкультури приймає норми, цінності, картину світу, стиль життя та інше – за зразок свого існування.

Під субкультурою ми розуміємо модифікацію контркультури суспільства у відповідності з віковими, професійними, територіальними, класовими особливостями тієї чи іншої групи людей. Наявність субкультури – свідчення внутрішнього різноманіття контркультури даного суспільства, його здатність до розвитку, адаптації до нових умов.

Висновок

Протягом конкретної культурно-історичної епохи панують певні стилі, культурні тенденції, традиції тощо. Зазвичай відбувається процес, коли виникає протилежна пануючій форма культури. Такий процес розцінюється як народження контркультури. Особливо активна контркультура в XX – XIX ст.

Контркультура – сукупність світоглядних установок, поведінкових нормативів і форм духовно-практичного засвоєння світу, альтернатива загальноприйнятому, офіційному світорозумінню. Вона стала вагомим чинником у розвитку культури XX – XIX ст.

З терміном «контркультура» тісно пов'язаний інший термін, а саме – «субкультура», що дозволяє

диференціювати, модифікувати контркультуру, так би мовити, на внутрішньому рівні. Під субкультурою ми розуміємо модифікацію контркультури суспільства на її внутрішньому рівні.

Субкультура – сукупність норм, цінностей, ідеалів, символів певної соціальної групи, яка існує відносно незалежно від культури суспільства в цілому; специфічна культура, яка була породжена «молодіжним бунтом» 1960 - 70-х роках і заснована на утопічній ідеї повернути людину західної цивілізації до її «первинного стану». Вона породжує все нові й нові групи людей за тим чи іншим спрямуванням.

Іншими словами, субкультура – це особлива сфера культури, суверенне цілісне утворення в середині пануючої культури, що відрізняється власною ціннісною шкалою, звичаями, нормами. Зазвичай вона виникає як опозиція цінностям ширшого культурного напрямку – сприяє змінам модифікації культури, її розвитку.

Список літератури

1. К.Г. Мяло Под знамением бунта —М, «Молодая гвардия», 1985г, С.54-65;
2. Петров Д.В. Молодёжные субкультуры. – Саратов, 1996, С.18-22;
3. Ионин Л.Г. Социология культуры. – М., 1996, С. 123;
4. Базаров Макс. Черкасская молодёжь — кто есть who? // Газета «Ринок» № 37 (511) від 29.09.2007 р, С.14;
5. Заїка Наталія. Бути собою – головний принцип черкаських неформалів // Газета «Прес Центр» № 7 (134) від 13.02.2008р, С.15;

Т.В. Новак

МОДИФИКАЦИЯ КОНТРУЛЬТУРНЫХ ГРУПП В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье исследуется видоизменение контркультурных групп в информационном обществе

T. Novak

MODIFICATION OF COUNTERCULTURAL GROUPS IN MODERN SOCIETY

The article researches the modification of countercultural groups in informational society.